SCIENCE HUB REVIEW
2026
Volume 1
Issue 5
www.sciencehubreview.uz
ILMIY ELEKTRON JURNAL

TIJORAT VA SERVIS LOGISTIKASINI TIZIMLI BOSHQARISH VA STRATEGIK REJALASHTIRISH

G‘oziyev Murodjon Shokirjonovich

Farg‘ona davlat universiteti, iqtisodiyot fakulteti o‘qituvchisi

Mo‘minjonov Xurshidbek Sherzodjon o‘g‘li

Farg‘ona davlat universiteti, iqtisodiyot fakulteti talabasi

Annotatsiya

Mazkur maqolada tijorat va servis logistikasini tizimli boshqarish hamda strategik rejalashtirishning nazariy asoslari va amaliy yo‘nalishlari tahlil qilinadi. Tadqiqotda logistika faoliyatiga tizimli yondashuvning mohiyati, tijorat logistikasi (tovar harakati, ombor va zaxiralar boshqaruvi) hamda servis logistikasi (mijozlarga xizmat ko‘rsatish, yetkazib berish va sotuvdan keyingi qo‘llab-quvvatlash) o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlik yoritiladi. Strategik rejalashtirish bosqichlari, samaradorlikni baholash ko‘rsatkichlari hamda raqamli texnologiyalarning roli ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, O‘zbekistonda transport-logistika tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi asosida mavjud imkoniyatlar va muammolar tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar

tijorat logistikasi, servis logistikasi, tizimli boshqaruv, strategik rejalashtirish, ta’minot zanjiri, mijozlarga xizmat ko‘rsatish, raqamli logistika, O‘zbekiston.

Abstract

This article analyzes the theoretical foundations and practical directions of systematic management and strategic planning of commercial and service logistics. It explains the essence of the systems approach to logistics and the interrelation between commercial logistics (goods flow, warehouse and inventory management) and service logistics (customer service, delivery and after-sales support). The stages of strategic planning, performance indicators and the role of digital technologies are considered. The opportunities and challenges are also analyzed on the basis of the Concept for the development of Uzbekistan’s transport and logistics system until 2030.

Keywords

commercial logistics, service logistics, systems management, strategic planning, supply chain, customer service, digital logistics, Uzbekistan.

Аннотация

В статье анализируются теоретические основы и практические направления системного управления и стратегического планирования коммерческой и сервисной логистики. Раскрывается сущность системного подхода к логистике и взаимосвязь между коммерческой логистикой (товарные потоки, управление складами и запасами) и сервисной логистикой (обслуживание клиентов, доставка и послепродажная поддержка). Рассматриваются этапы стратегического планирования, показатели эффективности и роль цифровых технологий. Также анализируются возможности и проблемы на основе Концепции развития транспортно-логистической системы Узбекистана до 2030 года.

Ключевые слова

коммерческая логистика, сервисная логистика, системное управление, стратегическое планирование, цепь поставок, обслуживание клиентов, цифровая логистика, Узбекистан.

Logistikaga tizimli yondashuvning mohiyati. Zamonaviy bozor sharoitida tijorat korxonalarining raqobatbardoshligi faqat mahsulot sifati va narxi bilan emas, balki tovarni kerakli joyga, kerakli vaqtda va kerakli xarajat bilan yetkazib berish qobiliyati bilan belgilanadi. Shu bois logistika alohida funksiyalar (tashish, saqlash, buyurtmalarni qayta ishlash) yig‘indisi sifatida emas, balki o‘zaro bog‘liq elementlardan iborat yaxlit tizim sifatida qaraladi. Tizimli yondashuvga ko‘ra, logistika zanjirining bir bo‘g‘inida erishilgan tejamkorlik boshqa bo‘g‘inda xarajatlarning oshishiga olib kelmasligi, ya’ni butun tizimning umumiy samaradorligi birinchi o‘ringa qo‘yilishi lozim. Masalan, tashish xarajatlarini kamaytirish maqsadida yirik partiyalarda yuk jo‘natish ombor zaxiralarining oshishiga va kapitalning band bo‘lishiga sabab bo‘lishi mumkin.

Tijorat va servis logistikasining o‘zaro bog‘liqligi. Tijorat logistikasi tovarlarning ishlab chiqaruvchidan ulgurji va chakana savdo tarmoqlari orqali iste’molchigacha bo‘lgan harakatini, zaxiralar, ombor xo‘jaligi, qadoqlash va buyurtmalarni bajarish jarayonlarini o‘z ichiga oladi. Servis logistikasi esa mijozga ko‘rsatiladigan xizmatlar – buyurtmani qabul qilish, yetkazib berish muddatiga rioya qilish, qaytarib olish, kafolat va sotuvdan keyingi xizmat – bilan bog‘liq. Amaliyotda bu ikki yo‘nalish bir-biridan ajralmagan: ombor va transportning yuqori samaradorligi mijoz xizmati sifatida namoyon bo‘ladi, mijoz talablari esa zaxira va transport tizimining parametrlarini belgilaydi. Shu sababli tijorat va servis logistikasini yagona boshqaruv tizimi doirasida muvofiqlashtirish zarur.

Tizimli boshqaruvning asosiy elementlari. Logistika tizimini boshqarish bir necha o‘zaro bog‘liq yo‘nalishni qamrab oladi: talabni prognozlash, zaxiralar boshqaruvi, ombor jarayonlari, transport va yetkazib berish, axborot tizimlari hamda mijozlar bilan ishlash. Tizimli boshqaruvning muhim sharti – yagona axborot makonining mavjudligi. Omborni boshqarish tizimlari (WMS), transportni boshqarish tizimlari (TMS) va korxona resurslarini rejalashtirish tizimlari (ERP) ma’lumotlar almashinuvini ta’minlab, qarorlarni tezkor va asosli qabul qilish imkonini beradi. Bundan tashqari, aniq mas’uliyat taqsimoti, jarayonlarning standartlashtirilishi va xizmat darajasi bo‘yicha kelishuvlar (SLA) boshqaruvning izchilligini oshiradi.

Strategik rejalashtirish bosqichlari. Strategik rejalashtirish logistika faoliyatini korxonaning umumiy maqsadlari bilan uyg‘unlashtiradi va uzoq muddatli raqobat ustunligini shakllantirishga xizmat qiladi. Umumiy holda bu jarayon muhit tahlilidan boshlanib, strategiyani amalga oshirish va nazorat qilish bilan yakunlanadi (1-jadval).

1-jadval. Logistika faoliyatini strategik rejalashtirish bosqichlari

Bosqich	Mazmuni	Asosiy vosita yoki ko‘rsatkich
1. Tahlil	Tashqi va ichki muhitni baholash, mijoz talablarini o‘rganish	SWOT va PEST tahlili, bozor tadqiqoti
2. Maqsad belgilash	Xizmat darajasi va xarajatlar bo‘yicha maqsadlarni aniqlash	Yetkazib berish muddati, buyurtmani to‘liq bajarish darajasi
3. Strategiya tanlash	Tarmoq tuzilmasi, ombor va transport variantlarini tanlash, outsorsing masalasi	Umumiy logistika xarajatlari, 3PL imkoniyatlari
4. Amalga oshirish	Jarayonlar, axborot tizimlari va kadrlarni tayyorlash	WMS, TMS, ERP tizimlari
5. Nazorat	Natijalarni o‘lchash va strategiyani tuzatish	Muvozanatlashtirilgan ko‘rsatkichlar tizimi (BSC)

Samaradorlikni baholash va raqamli texnologiyalar. Strategiyaning amalga oshirilishini baholash uchun moliyaviy va nomoliyaviy ko‘rsatkichlar birgalikda qo‘llanadi. Moliyaviy ko‘rsatkichlarga umumiy logistika xarajatlari, aylanma kapital va zaxiralarning aylanuvchanligi kiradi; xizmat sifatini esa buyurtmaning o‘z vaqtida va to‘liq bajarilishi, yetkazib berish aniqligi, shikoyatlar va qaytarishlar ulushi kabi ko‘rsatkichlar aks ettiradi. Raqamli texnologiyalar – katta ma’lumotlarni tahlil qilish, yetkazib berish yo‘nalishlarini optimallashtirish, buyurtmalarni real vaqtda kuzatish va

sun’iy intellekt asosida talabni prognozlash – logistika tizimining aniqligi va moslashuvchanligini oshiradi. Ayniqsa elektron tijorat rivojlanishi servis logistikasiga bo‘lgan talabni kuchaytirib, “oxirgi chaqirim” yetkazib berish va qaytarish jarayonlarini strategik ahamiyatga ega masalaga aylantirmoqda.

O‘zbekiston uchun amaliy yo‘nalishlar. O‘zbekistonda logistika sohasini rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biriga aylangan. Prezidentning 2025-yil 27-yanvardagi PQ-28-son qarori bilan transport-logistika tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi va uni amalga oshirish bo‘yicha “yo‘l xaritasi” tasdiqlandi. Hujjatda Jahon bankining Logistika samaradorligi indeksida (LPI) O‘zbekistonning o‘rnini 55-pog‘onadan past bo‘lmagan darajaga ko‘tarish vazifasi belgilangan; 2023-yilda mamlakat bu indeksda 88-o‘rinni egallagan edi. Shuningdek, 2026-yil oktyabr oyida qabul qilingan hujjatlarda transport-logistika markazlarining yillik quvvatini 2030-yilgacha kamida 40 million tonnaga yetkazish, markazlarda terminalni boshqarish (TOS) va omborni boshqarish (WMS) tizimlarini joriy etib, ularni Transport vazirligining “E-logistika” platformasiga ulash nazarda tutilgan. Bu choralar tijorat korxonalari uchun ham, servis kompaniyalari uchun ham zamonaviy infratuzilma va yagona axborot muhitidan foydalanish imkonini beradi. Shu bilan birga, kadrlar malakasi, kichik biznesning raqamli tizimlarga tayyorgarligi va xizmatlar sifati bo‘yicha yagona standartlarning yetishmasligi hal etilishi lozim bo‘lgan muammolar bo‘lib qolmoqda.

Xulosa. Tijorat va servis logistikasini tizimli boshqarish alohida funksiyalarni emas, balki butun ta’minot zanjirining umumiy samaradorligini oshirishga yo‘naltirilgan yondashuvni talab qiladi. Strategik rejalashtirish logistika maqsadlarini korxona strategiyasi bilan uyg‘unlashtirib, xizmat sifati va xarajatlar o‘rtasida muvozanatni ta’minlaydi. Zamonaviy sharoitda yagona axborot tizimlarini joriy etish, xizmat darajasini aniq ko‘rsatkichlar bilan nazorat qilish, kadrlarni tayyorlash va davlat konsepsiyasida belgilangan infratuzilma loyihalaridan samarali foydalanish tijorat korxonalari uchun raqobat ustunligini shakllantirishning asosiy omillari hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 27-yanvardagi PQ-28-son qarori “O‘zbekiston Respublikasining transport-logistika tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”. – lex.uz.

2. Christopher M. Logistics and Supply Chain Management. – Pearson, 2016.

3. Bowersox D., Closs D., Cooper M. Supply Chain Logistics Management. – McGraw-Hill, 2013.

4. Chopra S., Meindl P. Supply Chain Management: Strategy, Planning, and Operation. – Pearson, 2016.

5. Porter M. Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors. – Free Press, 1980.

6. Kaplan R., Norton D. The Balanced Scorecard: Translating Strategy into Action. – Harvard Business School Press, 1996.

7. O‘zbekiston transport-logistika tizimida yangi bosqich boshlanadi // O‘zA, uza.uz.

8. Uzbekistan to exempt eligible logistics centers from land and property taxes until 2040 // Daryo, 2026-yil 14-oktyabr. – daryo.uz.